

**KÜRESEL SERMAYEYE DAYALI YENİ EKONOMİK DÜZENDE ULUS-DEVLET'İN
EGEMENLİK KRİZİ**

Kadir Caner DOĞAN¹

Nihat YILMAZ²

ÖZET

Küreselleşme, kapitalist ekonomik sistemi desteklemekte ve ulus-devletleri ekonomik, siyasal, sosyal, kültürel, hukuki alanlarda belli bir kalıba sokmaya çalışmaktadır. Diğer yandan küreselleşme, ulus-devletleri bölgesel manada parçalamaya da çabalamaktadır. Nitekim küresel sermayeden de destek alarak küreselleşme, siyasal alanda ulus-devletlerin geleneksel yapısını, yetki ve işlevlerini farklı bir boyuta taşıyarak gücünü bölmektedir. Netice olarak ulus-devletlerin kendi geleceklerine ilişkin olarak serbest siyasa kararlaştırma ve uygulama girişimleri sekteye uğramaktadır. Bu makalede, küreselleşme ve küresel sermayenin eşgüdümüyle ortaya çıkan yeni dünya düzeni perspektifinden hareketle küreselleşme kavramı ve sermaye hareketlerinin ulus-devletler üzerinde yarattığı egemenlik krizleri ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, Ulus-Devlet, Sermaye, Egemenlik, Kriz.

Jel Kodu: F6, G32.

**SOVEREIGNTY CRISIS OF NATION STATE IN THE NEW ECONOMIC ORDER BASED ON
GLOBAL CAPITAL**

ABSTRACT

Globalization upholds the capitalist economic system and intends to stereotype nation states in terms of economic, political, social, cultural and legal aspects. On the other hand, globalization also attempts to regionally dismember nation states. As a matter of fact, globalization, which is supported by the global capital, splits the power of the nation states by means of adding another dimension to their traditional structures, powers and functions. Consequently, national states' attempts to determine free market regarding their own future and attempts to implement the same are interrupted. This article discusses the sovereignty crisis created on nation states by the globalization concept and capital movements with reference to perspective of the new world order that emerged with the coordination of globalization and global capital.

Key Words: Globalization, Nation State, Capital, Sovereignty, Crisis.

Jel Code: F6, G32.

¹ Arş. Gör., Gümüşhane Üniversitesi, İ.İ.B.F., Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, kadircanerdogan@gumushane.edu.tr.

² Yrd. Doç. Dr., Gümüşhane Üniversitesi, İ.İ.B.F., Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, nihatts@gumushane.edu.tr.

1. GİRİŞ

Küreselleşme, teknolojinin gelişmesi ve dünya genelinde serbestleşmeye dayalı politikaların artmasıyla ortaya çıkan ekonomik gelişme bağlamında ülkelerin mal, hizmet ve sermaye devinimini anlatan bir kavramdır (Kaymakçı, 2012). Küreselleşme kavramı, 1980'li yıllardan sonra popüleritesini artırmış ve ekonomik anlamda mali piyasaların bütünleşmesi sürecini ifade eden bir iktisadi kavram haline gelmiştir. Dolayısıyla bu kavram, zaman ve mekan açısından toplumları birbirine yakınlaştırmakta ve bu şekilde toplumsal ilişkiler hızla artmaktadır (Alagöz ve Özel, 2008).

1980 sonrası dönemde kolektif siyasi eylemin uluslararası kullanılmasına ilişkin devlet iktidarının koşulsuz örgütlenişinde bir gerileme gözlenmiştir. Bu gerilemeye karşılık, serbest piyasa ilişkileri paralelinde toplumsal ve ekonomik ilişkilerin düzenlenmesi, bireysel inisiyatif ve özel girişimciye verilmiştir. Bu şekilde, serbestliğe dayalı olan neo-liberal anlayış, toplumsal, siyasi ve ekonomik alanlarda yeni dünya düzeninin temel dayanağı olmuştur (Sapançalı, 2001: 177). Nitekim teknolojik gelişmeye dayalı olarak iktisadi alanda yaşanan küreselleşme süreci, Dünya Ticaret Örgütü (WTO), IMF ve Dünya Bankası gibi uluslar üstü örgütlerin küresel pazar ekonomisi adına dayattıkları serbestleştirme politikalarının bir sonucudur. Bu örgütlerin politikalarında etkili olan çok uluslu şirketlerin (ÇUŞ) destekledikleri üretim ve sermayenin engelsiz bir biçimde dolaşımı da küreselleşmeyi etkileyen diğer bir husustur (Soyak ve Nesirova, 2003: 1).

Küreselleşme, ulus-devletlerin siyaset anlayışında değişimi öngörerek eski siyaset anlayışından yeni siyaset anlayışına geçişi dayatmaktadır. Bunun sonucu olarak da ulus-devlet, uluslararası siyasetin biçimlenişinde yegane aktör olmaktan dışlanmaktadır (Alagöz ve Özel, 2008). Bu şekilde, geçmiş dönemlerde ulus-devletin ortaya çıkmasında etkili olan büyük kapitalist dönüşüm, bu kez farklı görünüm ve biçimlerde ulus-devletin meşruiyetini kırmaya çalışmaktadır (Esgin, 2001: 185). Bu şekilde meşruiyet kaybına uğrayan ulus-devlet egemenlik krizleriyle karşılaşmaktadır.

Bu makalede, küresel sermaye stratejilerinin ulus-devletler üzerindeki egemenlik kaybına yol açan faktörleri konu edilmiştir. Bu kapsamda birinci bölümde, küresel sermaye ve uluslararası güç odakları ele alınmış, ikinci bölümde ise gelişmekte olan ülkelerde küresel sermaye ve aktörlerine dayalı ulus-devlet üzerindeki egemenlik krizi oluşumları ortaya konulmuştur.

2. KÜRESELLEŞME VE YENİ EKONOMİK DÜZEN

Küreselleşme sözcüğü, İngilizcede “*globalization*” kelimesine karşılık gelmektedir. Nitekim İngilizce global kelimesi, küresel anlamı taşımaktadır (Dursunoğlu, 2010: 3). Dolayısıyla küresel kelimesi, bütünsel ve kapsayıcı bir anlama sahiptir. Küreselleşme kavramı, Antony Giddens’in “*toplumsal ilişkilerin dünya çapında yoğunlaşması*” olarak tanımladığı durumu ve Immanuel Wallerstein’in ifadesiyle, “*dünya ölçeğinde yaşamakta olduğumuz büyük değişim ve dönüşüm sürecini*” anlatmaktadır (Elma, 2008: 43). Küreselleşme, siyasi bakımdan liberal demokrasi, ekonomik bakımdan piyasa ekonomisi ve kültürel anlamda da post-modernizm (farklı kültürlerin kaynaşması) olgularının evrensel içeriğine gönderme yapan bir kavram özelliği taşımaktadır (Erçetin, 2013: 1). Anlaşıldığı üzere küreselleşme, siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel boyutlara sahip olan çok yönlü bir kavramdır.

Küreselleşme, Sovyetler Birliği (SSCB)’nin dağılması (1991), Avrupa Birliği (AB)’nin ilan edilmesi (1994) ve iletişim ve haberleşme alanında yaşanan teknolojik devrimler sonrasında etkili olmuştur (Dikkaya ve Deniz, 2006: 164). Nitekim Sovyetler Birliği’nin dağılması ve iki kutuplu dünyanın son bularak “*Soğuk Savaş*”ın sona ermesi, dünya çapında büyük değişimlere yol açmıştır. Bu değişimler de küreselleşmenin hız kazanmasında etkili olmuştur. Küreselleşme ile ulus-devletlerin eski gücü azalmış ve sermaye hareketleri ile ülkeler arasında ekonomik faaliyetler ve karşılıklı iktisadi bağımlılık oranı artmıştır (İnanç vd., 2007: 10-11). Dolayısıyla küreselleşme ile beliren yeni dünya düzeninin temel iki özelliği; liberalleşme (neo-liberalizm) ve küreselleşmedir. Küreselleşmeye biçim veren aktörler de çok uluslu şirketler ve uluslararası finans kurumlarıdır (Temizel vd., 2008: 462).

Küreselleşmenin motor gücünü oluşturan ekonomik küreselleşme, kapitalizmin iç dinamiğinde yatan sermaye verimliliğinin artırılmasına dayanmaktadır. Bu nedenle liberal sistem içerisinde küreselleşme, her türlü engelden sıyrılarak kendisini gerçekleştirilmektedir. Ekonomik küreselleşmenin hızını artırmasında etkili olan faktörler arasında; ulaşım ve iletişim maliyetlerindeki düşüş, ticaret engellerinin kalkması, alım gücünün artması gibi faktörler etkili olmuştur. Ayrıca, ekonomik küreselleşme, çok uluslu şirketler ve örgütlerce yönlendirilerek kontrol altına alınmıştır (Tekin, 2003). Diğer yandan ekonomik küreselleşme ile ülkelerin

Bahar-2013

Spring-2013

Yıl: 2 Sayı: 3 (12-19)

Year: 2 Issue: 3 (12-19)

insanları, malları, paraları, yatırımları, mesajları ve fikirleri arasındaki karşılıklı bağlar kuvvetlenmektedir (Scholte, 2004: 602). Anlaşıldığı üzere, ekonominin küreselleşmesi, kapitalist serbest piyasa ekonomisi, rekabet, üretim ve tüketim ilişkileri arasındaki bir durumu ifade etmektedir (Dikkaya ve Deniz, 2006: 164). Mallar, paralar, insanlar, fikirler arasındaki bu ilişkinin yönlendiricisi ve belirleyicisi de küresel sermaye olmaktadır.

1980'li yıllar ve sonrasında küreselleşme ile birlikte gelişmiş ülkelerde faaliyette bulunan şirketler, kar amaçlarını gerçekleştirebilmek için sınırlar ötesinde faaliyetler yapmaya başlayarak çokuluslu şirketler haline gelmişlerdir. Bu süreçte, tüm dünyanın tek bir küresel pazar haline getirilmesini amaçlayan Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü, IMF, OECD gibi uluslararası ekonomik kuruluşlar, gelişmekte olan ülkeler üzerinde hukuksal altyapı reformlarını yapısal uyum politikaları ile serbestçe yerleştirmişlerdir. Böylece, sermayenin ulusal örgütleniş garantisi altına alınmaya çalışılmıştır (Yavuz ve Sivrikaya, 2013: 1). Bu doğrultuda, küresel ekonomik düzene ilişkin kuralların ABD gibi güçlü devletlerce kararlaştırıldığı (Adıgüzel, 2011: 238) ve bu kuralların tüm uluslararası sistemi kuşattığı bir politika alanı veya yeni dünya düzeni inşa edilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda düşünüldüğünde küreselleşme, kimi kesimlerin hükümlerini güçlendirirken, kimi kesimlerin de gücünü azaltarak yeni bir dünya düzeni ortaya çıkarmaktadır. Dünya çapında oluşan serbest pazar, sermaye merkezleri ile çevre ülkeler olmak üzere ikili bir yapı meydana getirmektedir. Bilgi ve güce sahip olan merkez ülkeler, çevre ülkelere hakim olarak politikalarını dikte etmektedir (Köse, 2003: 19).

Küreselleşme merkez kapitalist ülkelerde toplanan sermayenin çevre ülkelere yayılması ile birlikte neo-liberal ideolojiye (finansal liberalizasyon, ticari liberalizasyon, siyasi liberalizasyon ve pazarın genişlemesi) dayalı olarak dönüşmekte ve çevre ülkelerde eşitsizlik ve yıkıma yol açmaktadır. Merkez ülkeler zenginleşirken çevre ülkeler yoksullaşmaktadır. Bu bağlamda küreselleşme, merkez kapitalist ülkelere ait sermayenin kendini yenileyebilmek için yeni arayışlara girmesi sürecidir. Günümüzde de küreselleşme, kapitalizmin gelişmesi, yayılması ve derinleşmesi olarak ifade edilmektedir. Örneğin 19. yüzyılda İngiltere'nin bir dünya imparatorluğu olması ile 20. yüzyılda ABD'nin dünyada sahip olduğu ekonomik ve siyasal güç aynı mantığı ihtiva etmektedir. Eskiden İngiltere'nin sömürge imparatorluğu ile bugün ABD'nin siyasal ve ekonomik imparatorluğu arasında sermayenin belirleyici gücü açısından önemli bir fark yoktur. Bu bağlamda, 20. yüzyılın sonlarında etkisini artıran küreselleşme sürecinin dayandığı temel tez; "*sınırlı bir dünya ticareti içinde sermaye birikimi sorunu yaşayan kapitalizmin pazarı ve tekeli yapıyı genişletme ihtiyacı*" olduğu söylenebilmektedir (Durusoy, 2009: 367-368).

1970'li yıllarda gelişmiş kapitalist ülkelerde ekonomik durgunluk ortaya çıkmış ve bu durgunluğu aşmak için de dünya ekonomisine yeni bir düzen verilmesi ihtiyacı hissedilmiştir. Dolayısıyla kapitalizm, içerisine düştüğü krizden kurtulmak için bir yeniden yapılanma sürecine girmiştir. Bu bağlamda yapılan yeni düzenlemeler, kısa dönemde gelişmiş ekonomiler için olumlu olurken çevre ülkeler (gelişmekte olan ülkeler) için ise olumsuz bir duruma yol açmıştır. Çevre ülkelerin dayatmacı sayılabilecek politikalara uyum sağlayamaması, ilk planda bu ülkeleri ciddi krizlerle karşı karşıya bırakmış, sonrasında bu krizler, gelişmiş ülkeleri de etkilemeye başlamıştır (Karagül, 2012). Anlaşıldığı üzere küreselleşme, çift boyutlu bir yapıya sahiptir. Bir tarafta önemli derecede sermaye birikimine sahip merkez kapitalist ülkeler, diğer tarafta da bu sermayenin serbestçe yayılım gösterdiği çevre ülkeler bulunmaktadır. Küresel sermayeye sahip ve yönlendiricisi olan merkez kapitalist ülkeler, sahip oldukları güce dayalı olarak belirli kuralları belirlemekte ve çevre ülkelerden de bunlara uyum sağlamasını istemektedir. Bu bağlamda çevre ülkeler, yeni dünya düzeninin içerisine örneğin IMF'nin "*istikrar programları*" ve Dünya Bankası'nın koşullu "*yapısal uyarılma kredileri*" ile entegre edilmeye çalışılmaktadır (Erkul ve Arpacı, 2012: 1608).

2.1. Refah Devletinin Tasfiyesi

1929 dünya ekonomik bunalımı sonrasında devletlerin görev ve faaliyet alanları genişlemiştir. Bu dönemde devlet, kamusal manada gücünü artırmıştır. Ayrıca bu dönemde, dünya çapında ekonomik kriz ve bunalımın ortaya çıkmasıyla devlet, piyasaların işleyişine müdahale eden, ekonomik politikalara yön veren ve sosyal açıdan muhtaç kesimleri finansal olarak destekleyen bir "*Refah Devleti*"i olmuştur (Demirel, 2006: 105). Nitekim 1929 dünya ekonomik bunalımı ve II. Dünya Savaşı'nın ardından ortaya çıkan kriz ve bunalım sonucunda, piyasa ekonomisinin tam istihdamı yaratmakta güçlük çektiği ve dünya ölçeğinde işsizlik ve açlığın artması gibi nedenlerle devletlerin merkezi planlama ve kamu harcamalarına dayalı olarak krizi engellemeleri gerektiği görüşü hakim olmuştur. Bu bağlamda, devlet müdahalesi olmadığında piyasa ekonomisinin düzeni istikrara kavuşturmakta güçlük çekeceği öngörülmüş ve Keynes'in talep bazlı tam istihdam teorisine dayalı bir biçimde ve devletin kamu harcamaları ve diğer yöntemlerle ekonomik ve sosyal hayata müdahale etmesi, tüm devletlerin ekonomik uygulamalarında görülmeye başlamıştır (Çaylak, 1999: 480).

Bahar-2013**Spring-2013****Yıl: 2 Sayı: 3 (12-19)****Year: 2 Issue: 3 (12-19)**

Bu doğrultuda, II. Dünya Savaşı'nın çalkantılı ve zor günleri ve bunların olumsuz etkileri, sosyal yararı sağlayacak hükümetlerin seçilmesini sağlamış, bu doğrultuda da ulusal ve toplumsal uzlaşmaya dayalı siyasal güvence sağlanmıştır. Özellikle vergiler, transfer harcamaları ve çeşitli yasal düzenlemelerle vatandaşların sosyal haklarını güvenceye alacak oluşumlar gerçekleştirilmiş ve sonuçta tam istihdamı öngören ekonomik ve sosyal politikalar yapılmaya başlanmıştır (Gökbunar vd., 2008: 159). Bu uzlaşma ortamı, 1970'li yılların başlarına kadar sürmüştür.

Ancak, dünyada 1970'li yılların ikinci yarısından sonra, 1929'da görülen krizin ardından, yeni ve evrensel bir kriz ortaya çıkmıştır. Bu krizin ortaya çıkmasında; Bretton Woods sisteminin çöküşü, birinci ve ikinci petrol şokları, geçerli ekonomi kuramının açıklayamadığı enflasyon ve durgunluğun birlikte olması gibi gelişmeler etkili olmuştur. Bu krizin nedenleri, refah devleti uygulamalarına bağlanmıştır. Nitekim bu büyük kriz, şimdiye kadar kapitalizmin yüz yüze geldiği diğer krizlerden önemli yapısal farklılıklar göstermiştir. Bu kriz sonrasında, üretim düşmüş ve buna bağlı olarak bazı sektörlerde istihdam artmamıştır. Üretimin düşmesi ile de hızla bir işsizlik sorunu oluşmuştur. Toplumsal yatırımlar genel bir azalma eğilimi göstermiş, enflasyon artmaya devam etmiş ve birçok ülkede çift haneli rakamlara ulaşmıştır. Tüm bunların sonucunda refah devleti harcamaları kar hadlerindeki harcamaların ana nedeni olarak gösterilmiş ve refah devleti uygulamaları bir çöküş sürecine girmiştir (Özer, 2005: 151-152).

Refah devletinin çökmesi ile kapitalizm, bir düzen olarak yeniden yapılanma çabaları içerisine girmiştir. Bu çabalar içerisinde devletin sosyo-ekonomik konumu ve işlevleri de sorgulanmıştır. Çünkü bunalım sonrası kapitalizmin yeniden yapılanmasında, devletin konumu ve işlevlerinde bir değişiklik olacağı kaçınılmaz bir biçimde öngörülmektedir (Şaylan, 2003: 131-132). Refah devletinin çökmesiyle birlikte, politika ve uygulamalarında meydana gelen değişimler neticesinde, devletlerin ekonomik, sosyal ve siyasal politikalarında neo-liberalizm etkili olmaya başlamıştır.

2.2. Neo-Liberalizm ve Sermayenin Küreselleşmesi

1980'li yılların başında ortaya çıkan neo-liberalizm kavramı, 1970'lere kadar başarıyla uygulanan Keynesyen iktisat politikalarının, bu tarihten sonra liberal ekonomilere sahip ulus-devletlerde önemli mali krizlere neden olması üzerine önem kazanmıştır. Geçmiş dönemde Keynesyen ekonomi; devlet, sermaye ve emek arasındaki bir uzlaşma temelinde kurulmuştur. Bu uzlaşma, devletin emeği önceleyerek piyasalara müdahalelerde bulunması ve bu şekilde tam istihdamın sağlanmasını amaç edinmektedir. Böylece, emek ve sermaye arasındaki sınıf mücadelesi son bularak, iki kesim arasında uzlaşma sağlanmak istenmiştir. Ancak devlet, bu uzlaşmayı sağlamaya yönelik harcamaları, aynı oranda artmayan vergi gelirleriyle karşılamaya çalışmıştır. Bu şekilde devlet, Keynesyen modelin dayanaklarını ortadan kaldırmıştır. Devletin içine düştüğü mali krizden kurtulabilmesi için sermayenin serbest piyasada rahatça dolaşabilmesi öngörülmüştür. Bu yönüyle küreselleşmenin ekonomik-politik ismi olan neo-liberalizm kavramı ortaya çıkmıştır (Özkul, 2012: 626). Bu bağlamda düşünüldüğü zaman, liberalizme dönüş (neo-liberalizm) fikirleri ile Keynesçiliğe dayalı olan politikaların krize girmesi, aynı harekete dayalı bir görünüm göstermektedir (Rosanvallon, 2004: 51). Dolayısıyla Keynesçi modelle ilişkilendirilen politikaların krizle karşılaşması, neo-liberal düşüncelerin artmasına neden olmuştur.

Neo-liberal ekonomilerin dayanmış olduğu neo-liberal ideoloji, 1980'lerde ABD'de Reaganizm, İngiltere'de Thatcherizm'in bir ürünüdür. Bu ürünün ideolojik arka planı, Yeni Sağ anlayışına dayanmaktadır. Bu ideolojiye göre ülkeleri küresel bir bunalımdan kurtarmak için yeni piyasaların uluslararası rekabete açılması öngörülmüştür (Topal, 2002: 64). Dolayısıyla neo-liberal ekonomik politikalarla birlikte, yeni piyasaların uluslararası rekabete uyumunun sağlanması amacıyla serbest piyasa ekonomisine geçildiği söylenebilmektedir. Küresel düzeyde serbest piyasa ekonomisi, mal-hizmet-sermaye hareketliliği çevresinde tüm ülkelerin dünya ekonomisi ile bütünleşmesini hedef almıştır. Bu bağlamda; dış ticaret açısından koruma politikalarının devre dışı bırakılması, sübvansiyonlarının kaldırılması, ulusal paraların konvertibilitesinin (çevirgenliğinin) gerçekleştirilmesi, devlet tekellerinin kaldırılması, kamu iktisadi teşebbüslerinin özelleştirilmesi, mal-hizmet-sermayenin serbest dolaşımındaki kamu müdahalelerinin kaldırılması, dolaysız yatırımlar, portföy yatırımları ve kısa vadeli sermaye hareketleri üzerindeki kısıtlamaların kaldırılması gibi önlemler alınmıştır (Işıktaç, 2012: 3).

Neo-liberal küreselleşmenin gelişmesinde, sanayileşmiş ülkeler, IMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası finans kuruluşları önemli bir yere sahiptir. Bu kuruluşlar, başta ABD ve diğer ana hissedarlarıyla yakın ilişkiler içerisinde dirler. Nitekim bu ilişkiler, son on beş yılda iyice belirginleşmiştir. Bu kuruluşlar arasında IMF, kısa dönem istikrarsızlık içerisinde bulunan gelişmekte olan ülkelerin iktisat politikalarına etkide bulunmaktadır. 1980'li yıllarda Dünya Bankası yapısal uyum politikaları ile dış ticaret serbestleştirilmesi ve

özelleştirme gibi alanlarda müdahalelerde bulunmuştur (Şenses, 2004: 3). Nitekim uluslararası örgütlerin de etkisiyle “Yeni Dünya Düzeni” olarak adlandırılan yeni dönem, “Washington Uzlaşması” terimi ile ABD başta olmak üzere G-7 grubu tarafından savunulan ve merkezleri Washington’da bulunan IMF, Dünya Bankası ve Dünya Ticaret Örgütü ile tüm dünyaya benimsetilmeye çalışılan neo-liberal politikaları içermektedir (Ölmezoğulları, 2008: 248). Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ), Uluslararası Para Fonu (IMF), Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Teşkilatı (OECD) gibi neo-liberal kurumlar ile birlikte Hizmet Ticareti Genel Antlaşması (GATS), Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Antlaşması (GATT) gibi ulus-ötesi uygulama düzeyine sahip antlaşmalar ve sözleşmeler piyasaların serbestleşmesi noktasında uluslararası sermaye ve ticaretin önündeki tüm engelleri kaldırmak için çaba harcamaktadır (Çımrın, 2009: 199).

3. KÜRESEL SERMAYE KARŞISINDA ULUS-DEVLET VE EGEMENLİK KRİZİ

Siyasal boyutta küreselleşme, ulus-devleti zayıflatmaya ve parçalamaya çalışmaktadır (Esgin, 2001: 191). Nitekim küreselleşme, ulus-devleti zayıflatmaya çalışarak işlevlerini büyük ölçüde etkilemektedir. Ulus-devletin işlevleri, ulus-üstü ve ulus-altı dinamiklerce parçalanmaktadır (Akşit, 2007: 5). Küreselleşme, kişilerin ve toplumların yaşam koşullarını şekillendirmektedir. Bu bağlamda, küreselleşme yerel toplulukları etkisi altına alarak ulusal kimlik, yurttaşlık ve siyasal egemenlik bağlarını zayıflatmaktadır (Yıldırım, 2004: 43). Dolayısıyla küreselleşme, ulus-devleti hem küresel hem de yerel etkilere maruz bırakarak çift yönlü bir baskı içerisine almaktadır.

Küreselleşme ile ulus-devletlerin gücünün azalmakta ve buna bağlı olarak işlevlerinin değişmekte olduğu tezi, kapitalist sınıfın artan gücü ile ilişkilendirilmektedir. Bu bağlamda, Keyder, şimdiye kadar dünya kapitalist sisteminin ulusal kapitalizmlerin bir toplamından meydana geldiğini, günümüzde ise dünya kapitalizminin ulusal kapitalizmlerin toplamı değil, bütün dünyada politikaların oluşumuna karar veren, her ülkeyi potansiyel üretim alanı ve pazar olarak gören, kendi hareketliliği noktasında serbest olan şirketlerin oluşturduğu bir sistem olduğunu ifade etmektedir (Yılmaz, 2008: 167). Bu doğrultuda günümüzde görülmekte olan kapitalist sistem, teknolojiye dayalı bilgi ve iletişim olanakları sayesinde sermaye birikimini sınır tanımayan bir biçimde sürdürmektedir. Aynı zamanda küresel sermayeye dayalı olan kapitalist sistem, önüne çıkan her türlü engeli de parçalayarak, işlevsiz hale getirmeye çalışmaktadır.

Küreselleşme sürecinde, siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik yönlerden politika belirleme yetkisi küresel güçlere geçmiştir (Çekiç, 2010: 158). Küreselleşmenin kapitalist güçleri, ulus-devletin geleneksel rolünde ve işlevlerinde iki önemli değişime neden olmaktadır. Birincisi, bütünleşme ile açıklanabilmektedir. Küresel pazarlar ve küresel üretime dayalı olarak çok uluslu şirketlerin gücü ve etki alanı büyümüştür. Bu şekilde, bu şirketler, ulus-devletlerde serbestçe kurulmakta ve yatırımlarda bulunmaktadırlar. İkincisi ise parçalanma ile ifade edilebilmektedir. Küresel pazarların büyümesi sonrasında, eş zamanlı olarak bölgeselleşme eğilimleri de artmıştır. Nitekim gelişmekte olan ülkelerdeki bölgesel ekonomiler, mensubu oldukları ulus-devletlerden daha fazla küresel ekonomiyle (fason üretim, franchising) ilişki içerisine girmişlerdir. Bu durumda ulus-devletler de kapitalist küresel ideolojiye sahip sermayedarların etki alanına girmiştir (İrmiş ve Gök, 2013: 4-5).

Küreselleşmenin en önemli eleştirisi konularının başında kuralları koyanın uluslarüstü sermaye olduğu ve bu kurallara uyanın da ulusal hükümetler (devletler) olduğu yönündedir (Türe, 2009: 47). Bu bağlamda ulus-devletler, uluslararası sermayenin istediği doğrultuda politikalara başvurumaktadırlar. Bu değişimler içerisinde, devletlerin sosyal harcamaları azaltılmakta, maliye ve para politikaları da uluslararası sermaye birikimine hizmet edecek biçimde dönüştürülmektedir. Böylece ulus-devletler, vatandaşların isteklerini karşılayacak politikalar üretememekte, onların refah seviyelerini koruyamamakta ve gerekli olan sosyal amaçlı harcamaları yapmamaktadırlar (Toksoy, 2013: 31; Başaran, 2005: 47). Bu şekilde oluşan faaliyetler dizisi, vatandaş bağlamında ulus-devlete olan temsil ve meşruiyet düzeyinde kırılmalara yol açmaktadır. Aidiyeti bulunduğu devlete karşı meşruiyetini yitiren vatandaş, geleceğinden habersiz olmakta ve refahı konusunda uluslar üstü sermayenin inisiyatifine bırakılmaktadır.

Küreselleşme karşısında ulus-devlet, iktisadi manada sermayenin akışının kontrolünü kaybetmesi sonucunda içeride siyasal iktidarını dışarıda da egemenliğini yitirmektedir. Böylece uluslararası siyasetin en temel aktörü olma konumunu kaybedip, çok uluslu (küresel) şirketler için altyapı ve kamusal hizmetler sağlayan bir birim olmaktadır. Bu şekilde ekonomisi üzerinde serbest politika tayin edebilme olanaklarını yitiren ulus-devlet, küresel örgütler, kuruluşlar ve eğilimlerce yönlendirilmektedir (Alagöz ve Özel, 2008). Bu kuruluşlar veya örgütler, kriz nedeniyle finansal zorluk içerisinde olan ülkelere kredi desteği vermekte ve bu kredilerin devamlılığı için bir takım şartlar dayatmaktadır. Bu şartlar, genel manada ekonominin iyileştirilmesi için

Bahar-2013

Spring-2013

Yıl: 2 Sayı: 3 (12-19)

Year: 2 Issue: 3 (12-19)

gerekliliği önlemleri bünyesinde toplamaktadır. Örneğin, bütçe mali disiplini ile devlet harcamalarının kontrol altında tutulması, özelleştirmenin gerçekleştirilmesi bu şartlar arasında sayılabilmektedir. Ayrıca, uluslararası liberalleşmenin de etkisiyle sıcak para akımları karşısında uluslararası finans anlamında sıkıntıya düşen gelişmekte olan ülkeler, bu kredileri almakta ve karşılığında da istenen şartları gerçekleştirmektedirler (Can, 2012: 65). Anlatıldığı biçimiyle, kendine özgü ve bağımsız serbest siyasa ve ekonomi politikaları oluşturma kabiliyetini yitiren ulus-devletler, iç ve dış karar alma faaliyetlerinde artan oranda küresel kredi kuruluşlarının baskılarına maruz kalmaktadırlar. Bu şekilde de ulus-devletler hem siyasi hem de ekonomik egemenlik yetkilerini kaybetmektedirler.

Bu şekilde küresel sermaye, teknolojinin de desteğini alarak tüm dünyada tartışmasız bir güç olurken, gelişmekte olan ülkelerde devletleri küçültmek, zayıflatmak ve bunun sonrasında da kendi talepleri doğrultusunda işlevlerini değiştirmek için çabalamaktadır. Küresel sermaye ile ilgili olarak ünlü tarihçi Eric Hobsbawm, 1977 yılında yayımlanan bir makalesinde şunları söylemiştir: “Yeni-sömürgeci ulus-ötesi ekonomi için en uygun strateji, tam olarak, resmen egemen olan devlet sayısının azamileştirilmesi ve bu devletlerin ortalama büyüklüğünün ve gücünün asgarileştirilmesindedir” (Koç: 2013: 1). Dolayısıyla uluslararası kurumsal yapılaşmalara dayanan küresel sermaye, geçmiş dönemde içeride ve dışarıda mutlak egemenlik hakkına sahip ulus-devletlerin bu yetkilerini kırmaktadır. Yeni dünya düzeninde ulus-devlet, ekonomik, siyasi ve sosyal politikalarını tek yanlı olarak belirleyemeyen bir aktör konumuna gelmiştir (Dura, 2013).

4. SONUÇ

Küreselleşme ve refah devletinin tasfiyesi ile birlikte neo-liberalizm tüm dünyada popülaritesini artırmaya başlamıştır. Geçmiş dönemde devletlerin ekonomik, sosyal ve siyasi politikalarına yön veren Keynesyen yapıya dayalı refah devleti modeli, kapitalizmin yaşamış olduğu krizler karşısında uygulanabilirliğini yitirmiştir. Refah devletinin tasfiyesi ile birlikte, sermayenin önündeki tüm engelleri kaldırmaya yönelik serbest piyasa ekonomisi geçerli olmaya başlamıştır. Bu dönemden sonra da ulusal ve uluslararası alanda sermayenin önünde engel olabilecek her düzeydeki engellerin kaldırıldığı görülmüştür.

1980’li yıllardan sonra serbest piyasa ekonomisine dayalı anlayışın geçerlik kazanmasında büyük pay sahibi olan ve küresel sermayeye hizmet ettiği düşünülen Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü, IMF, OECD gibi örgütlerin ve bu örgütlerle ilişkili olan çok uluslu şirketlerin gelişmekte olan ülkeleri liberal dürtüler ile donatma girişimleri artmıştır. Bu örgütler ve çok uluslu şirketler, çeşitli yardım ve krizden çıkış yollarını gösterme gibi vaatlerle gelişmekte olan ülkeleri, serbest piyasa ekonomisinin ilkeleriyle uyumlu hale getirebilmek için uğraş vermişlerdir. Nitekim küreselleşmenin hakim bir konumda yer aldığı bir dönemde ve kriz koşulları içerisinde yer alan ulusal devletler, bu kuruluşların direktiflerini uygulamayı benimsemişlerdir. Bunun sonucu olarak da ulus-devletlerin ekonomi ve diğer sektörel politikalarına dış güçlerce müdahalede bulunulmuştur. Öncelikle ekonomik alanda başlayan bu müdahale süreci, daha sonrasında siyasi ve sosyal alanlara da kayma göstermiştir.

Sonuç olarak, küresel sermayeye dayalı uluslararası güç odaklarının ulus-devletlerin ekonomik, toplumsal ve siyasi politikalarına müdahale etmeye başlamasıyla ulus-devletin egemenlik tabanında kırılmalar görülmeye başlamıştır. Ulus-devletlerin kendi geleceğine ilişkin kararları tek başına tayin etme gücünün azaldığı bu dönemde, gelişmiş ülke orjinali bu kuruluşlar ve şirketler, ulus-devletlerin politika oluşturma süreçlerine ortak olmuşlardır. Dolayısıyla da ulus-devlet, halk tabanına dayalı ve karar alma konusunda meşru iktidar yetkisini yitirmiştir. Bu yetkisini, küresel sermaye kuruluşlarıyla paylaşmak zorunda kalmıştır. Başka bir ifadeyle ulusal, ulusal-altı ve ulusal üstü düzeyde küresel sermayenin baskısına maruz kalan ulus-devlet, vatandaş meşruiyetine dayalı politika belirleme ve uygulama yetisini kaybetmiştir. Nitekim ülke vatandaşı, geleceğine yön verecek sosyal ve siyasi düzenin hangisi olduğunu tam olarak kestirememektedir.

KAYNAKÇA

Adıgüzel, Muhuttin (2011), Ekonomik, Kültürel ve Politik Küreselleşme ve Sonuçları, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Akşit, Bahattin (2007), “Küresel Akışkanlık ve Sivil Toplum”, 80. Yılında Cumhuriyet’in Türkiye Kültürü, ed. C. Bilsel, Mimarlar Odası ve SANART Görsel Kültür ve Estetik Derneği Ortak Yayını, Ankara, www.akademik.maltepe.edu.tr/.../Sivil%20Toplum%20Kuruluşları%20ve%20Deprem%20ile%20ilgili%20Ya, (Erişim Tarihi: 12.09.2012).

Alagöz, Mehmet ve Mehmet Özel (2008), “Küreselleşme-Bölgeselleşme Dikatomisi ve Gelecek: Karşıt Süreçlerin Çatışma Potansiyeli”, Bir Çatışma veya Uzlaşma Kaynağı Olarak Küreselleşme Sempozyumu, Girne Amerikan Üniversitesi, 13-15 Mayıs 2008, Girne.

Başaran, İsmail (2005), “Küreselleşme Karşısında Ulus Devletler: Direnen Geleneksel Egemenlik”, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1, 39-59.

Can, Cansın (2012), “Küreselleşme Rüzgarında Global Bir Köy: Türkiye”, www.iibf.ogu.edu.tr/contest/3.pdf, (Erişim Tarihi: 11.09.2012).

Çaylak, Adem (1999), “1980 Sonrası Türkiye’inde Neo-Liberal Canlanma”, Yeni Türkiye, 25, 473-490.

Çekiç, Anıl (2010), “Küreselleşen Dünyada Yerelleşme Süreci ve Yerelleşmede Demokratik Zeminin Sağlamlştırılması İçin E-Katılımcılık Çözümünün Değerlendirilmesi”, Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 11(2), 155-168.

Çımrın, Füsün Kökalan (2009), “Küreselleşme, Neo-Liberalizm ve Refah Devleti Üzerine”, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 23, 195-203.

Demirel, Demokaan (2006), Küresel Eksende Devletin Yeni Kimliği: “Etkin Devlet”, Sayıştay Dergisi, 60, 105-128.

Dikkaya, Mehmet ve Fatih Deniz (2006), “Ekonomik Küreselleşmenin Yol Açtığı Problemler: Teorik Bir Bakış”, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2(3), 163-181.

Dura, Cihan (2013), “Küreselleşme Karşısında Ulus-Devlet”, <http://cihandura.com/akademik-yazilar/180-kuereselleme-karisinda-ulus-devlet.html>, (Erişim Tarihi: 18.05.2013).

Dursunoğlu, Abdülkadir (2010), Küreselleşme: Pratiksel ve Teoriksel Yaklaşım, Çizgi Kitabevi, Konya.

Durusoy, Serap (2009), “Kriz Sonrası Küresel Kapitalizmin Geleceği”, Alternatif Politika, 1(3), 363-389.

Elma, Fikret (2008), “Küreselleşme, Kriz ve Demokrasi”, Kafkas Üniversitesi Dergisi, 24, 41-52.

Erçetin, Şefika Şule (2013), “Küreselleşme Sürecinde Ulusal Liderlerin Roller ve Uluslar Arası İzdüşümleri”, www.yunus.hacettepe.edu.tr/~mhamed/yayinlar/icanas_bildiri.pdf, (Erişim Tarihi: 12.03.2013).

Erkul, Hüseyin ve Işıl Arpacı (2012), “Küresel Krizler Türkiye’nin Küresel Sisteme Eklemlenmesinin Bir Aracı mıdır?”, www.ozal.congress.inonu.edu.tr/pdf/96.pdf, (Erişim Tarihi: 13.07.2012).

Esgin, Ali (2001), “Ulus-Devlet ve Küreselleşmeye İlişkin Bazı Tartışmalar”, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 25(2), 185-192.

Gökbunar, Ramazan; Harun Özdemir; Alparlan Uğur (2008), “Küreselleşme Kısılcındaki Refah Devletinde Sosyal Refah Harcamaları”, Doğuş Üniversitesi Dergisi, 2(9), 158-173.

Karagül, Mehmet (2012), “Küreselleşme Küresel Kriz ve Türkiye”, Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, 2, http://karagul.org/index.php?option=com_content&view=article&id=19:kr-s-kriz-trk&catid=8:akademi, (Erişim Tarihi: 12.03.2012).

Kaymakçı, Oğuz (2012), “Ekonomik Küreselleşme Perspektifinde AB ve AB-Türkiye İlişkileri”, <http://web.sakarya.edu.tr/~kaymakci/makale/ekonomikkuresellesme.pdf>, (Erişim Tarihi: 12.12.2012).

Koç, Yıldırım (2013), “Kamu Yönetimi Reformu: Devleti Yeniden Yapılandırmak mı, Üniter Yapıyı Zayıflatmak mı”, http://www.stradigma.com/turkce/ekim2003/makale_04.html, (Erişim Tarihi: 13.01.2013).

Köse, Ömer (2003), “Küreselleşme Sürecinde Devletin Yapısal ve İşlevsel Dönüşümü”, Sayıştay Dergisi, 49, 3-46.

Bahar-2013

Spring-2013

Yıl: 2 Sayı: 3 (12-19)

Year: 2 Issue: 3 (12-19)

Işıktaç, Muhip Şeyda (2012), “Globalleşme”, www.isiktac.av.tr/files/Globallesme.pdf, (Erişim Tarihi: 09.8.2012).

İnanç, Hüsamettin; Ümit Güner; Sinan Sarısoy (2007), “Ekonomideki Değişen Devlet Anlayışı”, Akademik Araştırmalar Dergisi, 12, 1-18.

İrmiş, Ayşe ve Elif Elvan Gök (2013), “Küresel Feodalizm”, www.hasmendi.net/makale/Irmis_Kuresel_Feodalizm.pdf, (Erişim Tarihi: 11.02.2013).

Rosanvallon, Pierre (2004), Refah Devletinin Krizi, Burcu Şahinli (Çev.), Dost Kitabevi, Ankara.

Sapancalı, Faruk (2001), “Yeni Dünya Düzeni ve Küresel Yoksulluk”, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 3(2), 115-140.

Scholte, Jan Aart (2004), “Global Trade and Finance”, The Globalization of World Politics: An Introduction to International Relations, John Baylis and Steve Smith (Ed.), Third Edition, 599-619.

Soyak, Alkan ve Zenfira Nesirova (2003), “Küreselleşme Sürecinde IMF Politikalarının Sonuçları: Azerbaycan Deneyimi”, Küreselleşme Sürecinde Kafkasya ve Orta Asya Uluslararası Konferansı Bildiriler Kitabı, Azerbaycan, Eğitim Bakanlığı İktisatçılar Birliği-Qafqaz Üniversitesi, 12-13 Mayıs 2003, Bakü.

Şaylan, Gencay (2003), Değişim, Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi, İmge Kitabevi, Ankara.

Şenses, Fikret (2004), “Neo-Liberal Küreselleşme Kalkınma İçin Bir Fırsat mı Engel mi?”, ERC Working Paper in Economic, 3.

Tekin, Ali Güner (2003), “Küreselleşme: Kriz Müsebbibi Başboş Sermaye”, Ekonomistler Bülteni, www.stradigma.com/turkce/ekim2003/makale_04.html, (Erişim Tarihi: 02.03.2012).

Temizel, Handan; Erol Turan; Metehan Temizel (2008), “Küresel İşletmecilikte Ülkelerin Sosyo-Kültürel Yapılarından Kaynaklanan Sorunlar”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 19, 459-474.

Toksoy, Serkan (2013), “Küreselleşme ve Ulus-Devletin Ekonomik Gücündeki Değişmeler”, www.serkantoksoy.com/makaleler/kuresel.docx, (Erişim Tarihi: 09.03.2013).

Topal, Aylin (2002), “Küreselleşme Sürecindeki Türkiye’yi Anlamaya Yarayan Bir Anahtar: Yeni Sağ”, Praksis 7, 63-84.

Türe, İlknur (2009), “Küreselleşme, Kapitalizm ve Ulus-Devlet”, Finans Politik & Ekonomik Yorumlar Dergisi, 46(530), 41-52.

Ölmezoğulları, Nalan (2008), Ekonomik Sistemler ve Küreselleşen Kapitalizm, Ezgi Kitabevi, Bursa.

Özer, M. Akif (2005), Teoriden Uyulamaya Yeni Kamu Yönetimi, Platin Yayınları, Ankara.

Özkul, Metin (2012), “Küreselleşme, Neo-Liberalist Uygulamalar, Yoksulluk ve Toplumsal Sorumluluk”, Azerbaycan Çalışmaları Dergisi, www.jas-khazar.org/wp_content/uploads/2010/06/KURESELLESME.pdf, (Erişim Tarihi: 11.10.2012).

Yavuz, Cavit ve Deniz Sivrikaya (2013), “Küreselleşmenin Aktörlerinden Çokuluslu Şirketler ve Yönetişim”, s.1. idc.sdu.edu.tr/tammetinler/yonetim/yonetim6.pdf, (Erişim Tarihi: 13.03.2013).

Yıldırım, Murat (2004), “Küreselleşme Sürecinde Egemenlik”, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 28(1), 35-48.

Yılmaz, Gaye (2008), “Kapitalizmde Zaman-Mekan Sıkışması”, Çalışma ve Toplum, 2, 155-172.